

ZonMw programma

Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap

Met kennis de praktijk verbeteren

Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap

Met kennis de praktijk verbeteren

ZonMw-programma

Goedgekeurd op 17 juni 2019

Colofon

ZonMw stimuleert gezondheidsonderzoek en zorginnovatie
Vooruitgang vraagt om onderzoek en ontwikkeling. ZonMw financiert gezondheidsonderzoek én stimuleert het gebruik van de ontwikkelde kennis – om daarmee de zorg en gezondheid te verbeteren.

ZonMw heeft als hoofdpdrachtgevers het ministerie van VWS en NWO.

Het programma Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap wordt uitgevoerd in opdracht van het ministerie van VWS.

Voor meer informatie over het programma Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap zie www.zonmw.nl/onbedoeldezwangerschap

Inhoud

Samenvatting.....	5
1. Inleiding.....	6
1.1 Aanleiding	6
1.2 Opdracht uitwerking	7
1.3 Totstandkoming	7
2. Terreinverkenning en afbakening	9
2.1 Stand van zaken praktijk, beleid en onderzoek	9
2.2 Inhoudelijke afbakening	9
2.3 Positionering ten opzichte van andere actieplannen en programma's.....	10
2.3.1 Positionering ten opzichte van (landelijke) actieplannen en programma's	11
2.3.2 Samenhang met ZonMw programma's	12
3. Doel en opbouw van het programma	14
3.1 Missie, doelstellingen en resultaat.....	14
3.2 Uitgangspunten.....	14
3.3 Doelgroepen	15
3.4 Structuur van het programma	15
4. Inhoud van het programma.....	17
4.1 Activiteiten in het kader van kennisinventarisatie en borging	17
4.2 Programmalijn Praktijkverbetering.....	17
4.3 Programmalijn Onderzoek	18
4.4 Onderscheid tussen de twee programmalijnen	18
5. Management en organisatie	19
5.1 Commissie	19
5.2 Beoordelingskader en subsidieoproepen	19
5.3 Voortgangsbewaking	19
5.4 Communicatie.....	19
6. Begroting en planning.....	21
6.1 Begroting.....	21
6.2 Planning programmalijnen	21
Bijlagen	22
Bijlage 1: Opdrachtbrief voor het ontwikkelen van het programma.....	23
Bijlage 2: Inzichten uit veldraadpleging	27
Bijlage 3: Goedkeuringsbrief van het ministerie van VWS	30
Bijlage 4: Lijst van geraadpleegde literatuur.....	32

Samenvatting

Het ZonMw programma *Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap* stimuleert de (door)ontwikkeling, implementatie en borging van kennis ter verbetering van preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap. Speciale aandacht gaat uit naar hoogrisicogroepen zoals onder andere: leerlingen van het (voortgezet) speciaal onderwijs; studenten van het mbo, niveau 1 en 2; jongeren in de gesloten en open residentiële jeugdhulp; cliënten van de LVB-sector; migranten, asielzoekers en statushouders; multiprobleemgezinnen, dak- en thuislozen.

Het programma draagt daarmee bij aan de uitvoering van verschillende punten uit het plan 'Onbedoelde (tiener)zwangerschappen: een zevenstappenplan' dat het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport samen met partijen uit het veld heeft opgesteld. Het onderdeel beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap hangt inhoudelijk nauw samen met het actieprogramma Kansrijke Start.

Het programma loopt van 2019 tot en met 2025 en is een tijdelijke stimulering om met kennisontwikkeling en kennisbenutting bij te dragen aan verbetering van de praktijk. ZonMw bouwt daarbij samen met kennisinstututen en de praktijk voort op bestaande kennis en initiatieven. Voor de uitvoering van het programma is 15 miljoen euro beschikbaar.

Resultaat

Met het programma verwachten we onderstaande resultaten op te leveren:

- evidence based kennis en praktijkkennis is ontwikkeld, ontsloten en *lokaal* in de praktijk in gebruik genomen. Het betreft kennis over preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap.
- experimenten op lokaal niveau waarin integraal wordt samengewerkt tussen gemeenten, praktijk en onderzoekers;
- naast verbetering op lokaal niveau is er tevens meer evidence based kennis *in het algemeen* over preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap.
- een met partijen uit het veld ontwikkelde kennisagenda waar gedurende het programma uitvoering aan wordt gegeven;
- een goed functionerend Leernetwerk waarin praktijk en kennisinstututen samenwerken om te zorgen dat kennis wordt ontsloten, gedeeld en geborgd. Het doel hiervan is de effectiviteit en het bereik van de resultaten uit het onderzoek versterken en het vergroten van de onderlinge samenhang hierin.

Opbouw van het programma

Het programma start begin 2019 met het opstellen van een Kennissynthese. Het programma bestaat uit twee programmalijnen: praktijkverbetering en onderzoek. In de programmalijn Praktijkverbetering ligt de focus op de verbetering van de lokale praktijk met behulp van kennis en praktijkgericht onderzoek. Parallel hieraan wordt een Leernetwerk opgestart waarin praktijk en kennisinstututen elkaar ontmoeten om kennis te delen, te ontsluiten en te borgen. In de programmalijn Onderzoek ligt de focus op het uitvoeren van onderzoek waardoor meer kennis en inzicht ontstaat. De basis hiervoor is een op te stellen Kennisagenda die alle punten uit het plan 'Onbedoelde (tiener)zwangerschap: een zevenstappenplan' bestrijkt.

Gedurende de looptijd van het programma worden (tussentijdse) resultaten zichtbaar gemaakt en verspreid. We doen dit samen met (kennis)partners, op de conferenties georganiseerd door het ministerie van VWS en via ZonMw-communicatiekanalen.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

In Nederland is één op de vijf vrouwen ooit onbedoeld zwanger geweest en was 68% van deze zwangerschappen ook ongewenst. Onbedoeld zwanger raken is vaak een ingrijpende en emotionele gebeurtenis. Plotseling staat een vrouw en haar (eventuele) partner voor de moeilijke vraag hoe zij met deze situatie moeten omgaan¹.

Hoewel het in Nederland beter gaat dan in bijna alle andere landen ter wereld als het gaat om anticonceptiegebruik, abortus en het terugdringen van het aantal tienerzwangerschappen, is er nog altijd veel te verbeteren².

Zo zijn er hoogrisicogroepen die meer aandacht behoeven. Met name jonge mensen, migranten en laag opgeleiden zijn kwetsbaar en weten niet altijd de weg naar goede informatie te vinden en naar begeleiding bij anticonceptiegebruik³.

Voor kwetsbare (jonge) zwangere vrouwen en ouders in Nederland is het soms moeilijk om volwaardig deel te nemen aan de maatschappij en veerkrachtig met het ouderschap om te kunnen gaan. Met de Jeugdwet, Wmo en Participatiewet hebben gemeenten veel mogelijkheden om maatwerk te bieden bij jong kwetsbaar ouderschap. Uit de praktijk blijkt dat dit nog onvoldoende gebeurt⁴.

In het Regeerakkoord Vertrouwen in de toekomst (2017) zijn middelen beschikbaar gesteld voor preventie van en ondersteuning bij onbedoelde (tiener) zwangerschappen. Samen met partijen uit het veld heeft het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) hiervoor het plan 'Onbedoelde (tiener)zwangerschappen: een zevenstappenplan' (in vervolg aangeduid met 'het zevenpuntenplan') opgesteld.

Het zevenpuntenplan bestaat uit:

1. Collectieve preventie van onbedoelde (tiener)zwangerschappen en voorlichting over anticonceptie;
2. Groepen met een hoog risico;
3. Ondersteuning bij onbedoelde zwangerschappen;
4. Landelijke invoering van 'Nu Niet Zwanger': intensieve anticonceptiecounseling voor hoogrisicogroepen;
5. Beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap;
6. Kennisprogramma;
7. Monitoring.

Voor de punten 2, 5 en 6 uit dit plan heeft het ministerie van VWS aan ZonMw de opdracht gegeven deze nader uit te werken in een subsidieprogramma.

Punt 5 (Beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap) hangt inhoudelijk nauw samen met het actieprogramma Kansrijke Start⁵.

¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2018/09/11/onbedoelde-tienerzwangerschappen-een-zevenstappenplan>

² Picavet C., Zwangerschap en anticonceptie in Nederland (2012)

³ Preventie, ondersteuning en zorg bij onbedoelde/ongewenste (tiener)zwangerschap. Plan van aanpak. 24 januari 2018, Fiom, GGD GHOR Nederland, JOOZ, Rutgers, Siriz

⁴ Transformatieagenda Taskforce JOOZ 2018-2022

⁵ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2018/09/12/actieprogramma-kansrijke-start>

1.2 Opdracht uitwerking

Opdracht

ZonMw heeft de opdracht om drie punten uit 'Onbedoelde (tiener)zwangerschappen: een zevenstappenplan' ter hand te nemen.

1. Groepen met een hoog risico (punt 2 uit 'het zevenpuntenplan'):
 - kennissynthese opstellen, goede praktijkvoorbeelden verzamelen en lacunes in beeld brengen.
 - verbeterprogramma (ontwikkeling en implementatie) voor preventie van onbedoelde zwangerschappen bij met name de hoogrisicogroepen;
2. Beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap (punt 5 uit 'het zevenpuntenplan'):
 - op basis van Transformatieagenda JOOZ een programma ontwikkelen om kennis over jong en kwetsbaar ouderschap te inventariseren en te verbreden;
 - experimenten met geïntegreerde aanpak rond jong en kwetsbaar ouderschap op lokaal niveau mogelijk maken.
3. Kennisprogramma (punt 6 uit 'het zevenpuntenplan'):
 - opstellen en uitvoering geven aan een kennisagenda;
 - ontwikkelen van kennis, stimuleren van kennisdeling en doorontwikkeling van kennisinfrastructuur.

Op verzoek van het ministerie van VWS heeft ZonMw de volgende partijen betrokken bij het ontwikkelen van het programma: Fiom, Rutgers, Siriz, JOOZ (Jong ouderschap onbedoeld zwanger), GGD GHOR Nederland en de Gezonde School. Indien nodig en wenselijk kan ZonMw andere partijen betrekken.

In 'het zevenpuntenplan' staan als risicogroepen, onder andere leerlingen van het (voortgezet) speciaal onderwijs; studenten van het mbo, niveau 1 en 2; jongeren in de gesloten en open residentiële jeugdhulp; cliënten van de LVB-sector; migranten, asielzoekers en statushouders; multiprobleemgezinnen, dak- en thuislozen genoemd.

Het programma loopt van 2019 tot de eindevaluatie in 2025 en heeft een budget van 15 miljoen euro. Het programma is een tijdelijke stimulering om met kennisontwikkeling en kennisbenutting bij te dragen aan verbetering van de praktijk. ZonMw bouwt daarbij samen met kennisinstellingen en de praktijk voort op bestaande kennis en initiatieven.

1.3 Totstandkoming

ZonMw heeft vanuit de directie Publieke Gezondheid van het ministerie van VWS op 15 oktober 2018 het verzoek gekregen een programmavoorstel *Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap* uit te werken (zie opdrachtbrief, bijlage 1). Het programmavoorstel is in nauwe wisselwerking tussen het ministerie van VWS en ZonMw tot stand gekomen.

Zowel landelijk als regionaal en lokaal zijn veel verschillende partijen actief op dit terrein: gemeenten, scholen, GGD-en, huisartsen, abortusklinieken en hulp- en kennisinstellingen. Bij de ontwikkeling van dit programma is dan ook een groot aantal partijen geraadpleegd zowel mondeling, tijdens de uit te voeren Kennissynthese, als schriftelijk, in een open online consultatie.

De in de opdrachtbrief genoemde partijen (Fiom, Rutgers, Siriz, Taskforce JOOZ⁶, GGD GHOR Nederland en de Gezonde School) zijn bij het opstellen van het programmavoorstel geconsulteerd om beter zicht te krijgen op het onderwerp en afbakening als ook de relevante vraagstukken rond kennisontwikkeling en praktijkverbetering. Zie bijlage 2 voor een uitgebreide beschrijving van de verkregen inzichten.

Tevens is het concept-programmavoorstel in februari/maart 2019 voor drie weken op de website van ZonMw geplaatst voor reactie zodat ook input van andere partijen werkzaam op dit terrein kon worden

⁶ JOOZ staat voor 'Jong ouderschap onbedoeld zwanger'. Organisaties die deelnemen in JOOZ: Altra Onderwijs en Jeugdhulp; het Babyhuis; GGD Hollands Noorden; JSO; Leger des Heils; Moviera aanpak huiselijk geweld; Nederlands Centrum Jeugdgezondheid; Siriz; Timon dichterbij; Stichting Fiom; Nederlands Jeugdinstituut; VoorZorg; Gemeente Gouda; Blijfgroep Thuis in huiselijk geweld; MEE; ervaringsdeskundigen (<https://www.jooz.nu/over-jooz/>)

meegenomen. ZonMw ontving 20 reacties. Deze reacties zijn gewogen en waar relevant of passend verwerkt. Gedurende deze periode zijn ook gesprekken gevoerd met de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), Nederlands Genootschap van abortusartsen (NGvA) en het Nederlands Huisartsen Genootschap (NHG).

Op deze wijze is gewerkt aan een breed draagvlak voor het programma, voor ZonMw een belangrijke factor voor het succesvol kunnen uitvoeren van het programma.

In mei 2019 heeft ZonMw het programmavoorstel ter goedkeuring aangeboden aan het ministerie van VWS. ZonMw heeft op 17 juni 2019 de goedkeuring van het programma van het ministerie van VWS ontvangen (zie de goedkeuringsbrief, bijlage 3).

De verdere concretisering van het programma en de invulling van de verschillende subsidierondes vindt plaats gedurende het programma. Dit vindt plaats in samenspraak met de ZonMw-programmacommissie en het ministerie van VWS.

2. Terreinverkenning en afbakening

2.1 Stand van zaken praktijk, beleid en onderzoek

Huidige praktijk van preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap

Een groot aantal organisaties verricht activiteiten voor preventie van of biedt ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap. Denk aan organisaties die zich richten op voorlichting en preventie, huisartsen, verloskundigen, gynaecologen, kraamverzorgenden, onderwijs, gemeenten, sociale wijkteams, jeugd(gezondheids)zorgmedewerkers, abortusartsen en – klinieken of (school)maatschappelijk werkers. Al deze organisaties en professionals hebben een meer of minder grote betrokkenheid bij preventie van en ondersteuning en zorg rondom onbedoelde zwangerschap en/of kwetsbaar (jong) ouderschap.

Het gaat om tal van activiteiten (voor het algemeen publiek of specifieke doelgroepen) zoals voorlichting en counseling over anticonceptie, preconceptiezorg, preventieve interventies, begeleiding van de zwangere vrouw en haar (eventuele) partner, signaleren van medische of sociale problematiek, ondersteuning van kwetsbare ouders, testen op soa's of hiv, voeren van keuzehulpgesprekken of praten over seksuele relatievorming, grenzen en weerbaarheid. Kennisinstituten, brancheorganisaties, beroepsverenigingen, samenwerkingsinitiatieven en (actie)programma's zoals Kansrijke Start, 'het zevenpuntenplan' en Gezonde School begeleiden en inspireren de professionals in de zorg, het sociaal domein en het onderwijs.

Beleid

Diverse wetten regelen de preventie, ondersteuning en zorg: Zorgverzekeringswet, Wet maatschappelijke ondersteuning, Participatiewet, Wet publieke gezondheid en de Jeugdwet. De Wet afbreking zwangerschap geeft de vrouw de keuzemogelijkheid de zwangerschap af te breken. Het huidige kabinet vindt het belangrijk dat er onafhankelijke hulp en begeleiding geboden wordt zodat een vrouw in vrijheid tot haar keuze komt. Het voorkomen van zo'n keuze door betere preventie van onbedoelde zwangerschappen acht zij eveneens van belang.⁷

Onderzoek

Op het gebied van (preventie van) onbedoelde (tiener)zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap is al veel kennis ontwikkeld door verschillende partijen. Het programma bouwt voort op deze bestaande kennis.

2.2 Inhoudelijke afbakening

Binnen het programma staan twee thema's centraal. Het gaat om preventie van en integrale ondersteuning en zorg bij:

1. onbedoelde zwangerschap;
2. kwetsbaar (jong) ouderschap.

Het is van belang om op te merken dat beide thema's in de praktijk aan elkaar gerelateerd zijn.

Bij beide thema's is speciale aandacht voor hoogrisicogroepen, zoals genoemd in 'het zevenpuntenplan'. Het gaat onder andere om:

- leerlingen van het (voortgezet) speciaal onderwijs;
- studenten van het mbo, niveau 1 en 2;
- jongeren in de gesloten en open residentiële jeugdhulp;
- cliënten van de LVB-sector;
- migranten, asielzoekers en statushouders;
- multiprobleemgezinnen, dak- en thuislozen.

⁷ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/11/26/kamerbrief-over-ondersteuning-aan-onbedoelde-zwangere-vrouwen>

Onbedoelde zwangerschap

Bij onbedoelde zwangerschap ligt de nadruk op het voorkómen daarvan bij hoogrisicogroepen zoals hiervoor reeds genoemd.

'Onbedoeld' is een breed gedragen term. Een eenduidige omschrijving van onbedoelde zwangerschap is niet te geven. Uit de veldraadpleging blijkt echter eenzelfde idee over de strekking van het begrip alsmede over het fluïde karakter ervan. De geraadpleegde partijen omschreven het begrip als volgt: onbedoeld kan daadwerkelijk 'niet bedoeld' betekenen maar onbedoeld kan ook een latent of ambivalent verlangen naar een kindje inhouden waardoor inadequaaf is omgegaan met anticonceptie. Tijdens de zwangerschap kan onbedoeld overgaan in gewenst. Het programma richt zich daarnaast op ondersteuning aan vrouwen voor wie de zwangerschap als ongewenst wordt ervaren en die dus voor een keuze staan voor het uitdragen of afbreken van de zwangerschap. Onbedoeld, ongepland, onverwacht duiden alle drie op een gebeurtenis waar voorafgaand aan de zwangerschap geen weldoordacht proces met weging van 'voors' en 'tegens' heeft plaatsgevonden. Naast de preventie van onbedoelde zwangerschappen bij hoogrisicogroepen is ondersteuning en zorg bij een (herhaalde) onbedoelde zwangerschap ook van belang.

Kwetsbaar (jong) ouderschap

De opdrachtbrief spreekt over 'jong en kwetsbaar ouderschap' en in sommige passages over (zeer) jong ouderschap. Na raadpleging van de in de opdrachtbrief genoemde partijen is gekozen voor de aanduiding 'kwetsbaar (jong) ouderschap'. De kwetsbaarheid staat voorop, de leeftijd van de ouders is secundair. Kwetsbaar wordt hier omschreven als een cumulatie van risicofactoren zoals een lage opleiding, laag inkomen, slechte woonomstandigheden, onvoldoende kennis over de eigen gezondheid, ontbreken van voldoende sociale steun/ netwerk en hoe te handelen als er zorg nodig is. Bij kwetsbaar (jong) ouderschap ligt de nadruk op integrale ondersteuning en zorg maar door de inzet op preventie van onbedoelde zwangerschap kan ook kwetsbaar (jong) ouderschap worden voorkomen.

Integrale aanpak van preventie ondersteuning en zorg

Voor preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap is een integrale aanpak nodig waarin geïntegreerde hulp kan worden geboden die goed aansluit bij de doelgroepen. Dit wordt ook benoemd in 'het zevenpuntenplan'. Het gaat om op elkaar afgestemde activiteiten van professionals, ervaringsdeskundigen en vrijwilligers in de publieke gezondheid, het sociaal domein en de zorg bij onbedoelde zwangerschap of kwetsbaar (jong) ouderschap. Preventieve activiteiten zijn bijvoorbeeld anticonceptiecounseling en voorlichting of lessen binnen het onderwijs. Activiteiten in het kader van (ambulante) ondersteuning kunnen keuzehulpgesprekken bij onbedoelde zwangerschap zijn maar bijvoorbeeld ook ondersteuning bij zaken als huisvesting, financiën of werk en inkomen. Onder activiteiten in het kader van zorg verstaan we onder andere psychosociale zorg aan kwetsbare zwangeren of (jonge) ouders, abortushulpverlening en de verloskundige zorg rond zwangerschap en geboorte. Tot slot zijn aspecten als attitude, seksuele relatievorming, levensbeschouwing, kinderwens, vruchtbaarheid, zwangerschap, opvoeding en weerbaarheid van belang voor de brede inbedding van preventie van onbedoelde zwangerschappen en de ondersteuning en zorg bij kwetsbaar (jong) ouderschap.

2.3 Positionering ten opzichte van andere actieplannen en programma's

De opdracht aan ZonMw heeft raakvlakken met diverse (landelijke) actieplannen en -programma's en met andere subsidieprogramma's van ZonMw. Om overlap te voorkomen vindt gedurende de uitvoering van deze opdracht voortdurend inhoudelijk afstemming plaats met de initiatiefnemers van de andere (landelijke) actieplannen en -programma's.

2.3.1 Positionering ten opzichte van (landelijke) actieplannen en programma's

Kansrijke Start

Het actieprogramma Kansrijke Start richt zich op kinderen in de eerste duizend dagen van hun leven, in het bijzonder kinderen die geboren worden in een kwetsbare situatie. Het doel is om meer kinderen een kansrijke start te geven. Het actieprogramma Kansrijke Start en 'het zevenpuntenplan' zijn complementair. Twee punten uit het zevenpuntenplan zijn onderdeel van Kansrijke Start, namelijk: landelijke invoering van 'Nu Niet Zwanger' en beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap. ZonMw stemt met het ministerie van VWS af over de activiteiten en ontwikkelingen binnen dit landelijk actieprogramma. ZonMw zorgt dat de subsidiemogelijkheden voor gemeenten op dit onderwerp onder de aandacht worden gebracht bij onder andere de lokale coalities van Kansrijke Start.

Onbedoelde (tiener)zwangerschappen: een zevenpuntenplan

De opdracht voor het ZonMw programma richt zich op 3 van de 7 punten uit 'het zevenpuntenplan'. Op de 4 andere punten uit dit plan sluit het ZonMw programma waar mogelijk en passend aan, namelijk: collectieve preventie van onbedoelde (tiener) zwangerschappen en voorlichting over anticonceptie (punt 1 uit 'het zevenpuntenplan'); ondersteuning bij onbedoelde zwangerschappen (punt 3 uit 'het zevenpuntenplan'); landelijke invoering van de interventie 'Nu Niet Zwanger' (punt 4 uit 'het zevenpuntenplan') en de monitoring van het geheel (punt 7 uit 'het zevenpuntenplan'). De landelijke invoering van de interventie 'Nu Niet Zwanger' en beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap hangen ook samen met het actieprogramma Kansrijke Start.

Actieplan Onderwijs

Voor het onderwijs stellen partijen een apart actieplan op; dit is onderdeel van punt 1 uit 'het zevenpuntenplan'. Het actieplan maakt het voor scholen beter inzichtelijk welke onderbouwde of veelbelovende interventies beschikbaar zijn en biedt financiële middelen aan scholen om interventies in te kopen.

Nationaal Actieplan soa, hiv, seksuele gezondheid

Dit Nationaal Actieplan heeft twee overkoepelende thema's: seksuele vorming en surveillance en vier inhoudelijke thema's: soa's, hiv, ongewenste/onbedoelde zwangerschappen en seksueel geweld.

Healthy Pregnancy 4All (HP4All)

In de programma's van Healthy Pregnancy 4All (HP4All)⁸ van het Erasmus MC hebben gemeenten stappen gezet om de samenwerking te versterken tussen verloskundige zorg, kraamzorg, publieke gezondheidszorg, jeugdgezondheidszorg, wijknetwerken en relevante andere partners - vanaf de fase vóór een zwangerschap tot en met de eerste periode bij de jeugdgezondheidszorg.

Een samenhangende aanpak die goede zorg combineert met aandacht voor achterliggende problematiek is nodig. Gemeenten spelen hierbij een belangrijke rol. Zij zijn verantwoordelijk voor het sociaal domein, het lokale gezondheidsbeleid en kunnen verbinding leggen met het medische domein. Zo kunnen zij gezondheidsachterstanden op latere leeftijd helpen voorkomen.

Erasmus MC, onderzoeksinstituut DRIFT en het landelijke stimuleringsprogramma Gezond in... (Pharos en Platform31) zetten zich in de periode 2018-2020 in om gemeenten te kunnen ondersteunen. Met de kennis en ervaring van deze partijen kunnen de 165 GIDS-gemeenten (Gezond in de Stad) hun lokaal beleid en aanpak van gezondheidsachterstanden verbreden en versterken op gezonde start. Parallel gaat een verdiepend onderzoek lopen in meerdere gemeenten.

Deze actieplannen en -programma's zijn gericht op uitvoering en/of financiering (bijvoorbeeld van keuzehulpgesprekken, voorlichting, ondersteuning). De opdracht aan ZonMw heeft als focus: kennis. Het gaat om een scala aan activiteiten zoals kennis inventariseren, kennislacunes benoemen, opstellen van een kennisagenda, kennis ontwikkelen en bevorderen van het benutten van kennis. Indien in de uitvoering van de actieplannen en -programma's behoefte aan kennis blijkt te bestaan kan dit een plek krijgen in de Kennisagenda. En andersom: kennis ontwikkeld in het ZonMw programma kan benut worden bij de uitvoering van de actieplannen en -programma's.

⁸ https://www6.erasmusmc.nl/verloskunde_gynaecologie/Research/healthy-pregnancy-4all/

2.3.2 Samenhang met ZonMw programma's

- *Lopende ZonMw programma's*

Dit programma raakt onderdelen van de lopende Jeugdprogramma's, het programma Zwangerschap en geboorte en het onderdeel Gezonde School van het Preventieprogramma. De ZonMw programma's vormen met elkaar een sluitende keten voor kennisontwikkeling en -benutting over de hele zorgketen van preconceptie, zwangerschap, geboorte en het opgroeiende kind tot en met de adolescentie. Waar nodig en relevant stemt ZonMw activiteiten af of voert deze in samenhang met elkaar uit.

In de *Jeugdprogramma's* wordt ook aandacht besteed aan kwetsbaar ouderschap en de programma's dragen bij aan het vergroten van kennis over wat werkt bij het tijdig signaleren, preventief ondersteunen en de juiste hulp bieden aan kwetsbare gezinnen. Dit betreft zowel JGZ, preventie als jeugdhulp.

Het programma *Zwangerschap en geboorte* richt zich op de periode van preconceptie, zwangerschap en de eerste zes weken van de pasgeborene en de ouders. Een van de speerpunten van het programma is: zorg voor kwetsbare zwangeren, aangezien zij een verhoogde kans op ongunstige zwangerschapsuitkomsten hebben. ZonMw heeft verschillende projecten gefinancierd gericht op deze doelgroep. De projecten dragen bij aan het ondersteunen van kwetsbare zwangeren en helpen risico's eerder te signaleren om problemen bij ouder en kind te voorkomen. Ook is preconceptiezorg een relevant onderwerp waar vanuit dit programma op is ingezet. Preconceptiezorg is het geheel aan maatregelen om een gezonde zwangerschap en een gezond kind te bevorderen. De meeste winst valt te behalen bij risicogroepen, vrouwen in achterstandssituaties en laagopgeleide vrouwen met een ongezonde leefstijl.

Via *Gezonde School* is een ondersteuningsaanbod voor het onderwijs beschikbaar voor lessen over seksuele gezondheid en anticonceptie waaronder de preventie van onbedoelde zwangerschappen. ZonMw-projecten hebben de ontwikkeling en implementatie ondersteund; de komende vier jaar vindt een landelijk evaluatieonderzoek plaats.

- *Afgeronde ZonMw programma's*

De afgeronde ZonMw programma's Seksualiteit, Seksuele gezondheid van de jeugd, Verkenning abortushulpverlening en de lopende Jeugdprogramma's evenals het nog lopende programma Zwangerschap en geboorte hebben kennis en interventies opgeleverd waarop in dit programma wordt aangesloten.

Seksualiteit

Het programma *Seksualiteit* (2005- 2009) is opgezet om de seksualiteitshulpverlening te verbeteren én beter in te bedden in de bestaande gezondheidszorg. Dat was nodig omdat het zorgaanbod versnipperd was en door veel verschillende organisaties werd uitgevoerd. De projecten (onder de naam 'Sense') vormden de basis voor een landelijke regeling (gefinancierd door VWS). Dit betekende structurele voortzetting van het geïntegreerde spreekuur van Sense, waar jongeren gratis en anoniem terecht kunnen. GGD Rotterdam-Rijnmond ontwikkelde daarvoor (in samenwerking met Soa Aids Nederland en Rutgers WPF) een website 'Sense' voor zowel jongeren als professionals.

Seksuele gezondheid van de jeugd

Het programma *Seksuele gezondheid van de jeugd* (2007- 2011) richtte zich op het bevorderen van de seksuele gezondheid van jongeren van 10 tot 21 jaar. Extra aandacht was er voor jongeren met een verhoogde kans op seksuele problemen, zoals sommige allochtone en laagopgeleide jongeren. Het uiteindelijk streven was dat meer jongeren in Nederland in staat zijn om soa en hiv te voorkómen bij zichzelf en anderen, ongewenste zwangerschappen te voorkómen bij zichzelf en anderen, en dat zij geen dwang uitoefenen of ondervinden. Om dit te bereiken zijn nieuwe interventies ontwikkeld voor hiaten in het aanbod, succesvolle interventies aangepast en is ernaar gestreefd om per leeftijdscategorie minimaal één bewezen effectief lespakket te implementeren.

Programma Verkenning abortus hulpverlening:

In het programma *Verkenning Abortushulpverlening* (2008- 2016) zijn in totaal vier onderzoeken uitgevoerd naar de gevolgen van abortus en afstaan ter adoptie. Het gaat om de psychische gevolgen

voor vrouwen en meisjes die abortus overwegen of hebben ondergaan, afstandsmoeders en adoptiekinderen.

3. Doel en opbouw van het programma

3.1 Missie, doelstellingen en resultaat

Missie

Het programma *Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap* stimuleert de (door)ontwikkeling, implementatie en borging van kennis. Hiermee wordt bijgedragen aan verbetering van preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap.

Speciale aandacht gaat uit naar hoogerisicogroepen zoals onder andere: leerlingen van het (voortgezet) speciaal onderwijs; studenten van het mbo, niveau 1 en 2; jongeren in de gesloten en open residentiële jeugdhulp; cliënten van de LVB-sector; migranten, asielzoekers en statushouders; multiprobleemgezinnen, dak- en thuislozen.

Doelstellingen

De hieruit voortvloeiende doelstellingen voor het programma zijn:

- kennis genereren over preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap;
- het stimuleren dat de ontwikkelde kennis beschikbaar gemaakt wordt voor de praktijk;
- de lokale praktijk en beleid stimuleren om meer integraal te werken;
- samenwerking verbeteren tussen kennisinstellingen en praktijk met als doel het ontsluiten, delen en borgen van kennis.

Resultaat

Met het programma verwachten we onderstaande resultaten op te leveren:

- evidence based kennis en praktijkkennis is ontwikkeld, ontsloten en *lokaal* in de praktijk in gebruik genomen. Het betreft kennis over preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap.
- experimenten op lokaal niveau waarin integraal wordt samengewerkt tussen gemeenten, praktijk en onderzoekers;
- naast verbetering op lokaal niveau is er tevens meer evidence based kennis *in het algemeen* over preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap.
- een met partijen uit het veld ontwikkelde kennisagenda waar gedurende het programma uitvoering aan wordt gegeven;
- een goed functionerend Leernetwerk waarin praktijk en kennisinstellingen samenwerken om te zorgen dat kennis wordt ontsloten, gedeeld en geborgd. Het doel hiervan is de effectiviteit en het bereik van de resultaten uit het onderzoek versterken en het vergroten van de onderlinge samenhang hierin.

3.2 Uitgangspunten

Voor het programma zijn de volgende inhoudelijke uitgangspunten geformuleerd:

- aansluiten bij bestaande kennis, ervaring en initiatieven;
- aspecten als attitude, seksualiteit en relatievorming, levensbeschouwing, kinderwens, vruchtbaarheid, zwangerschap, opvoeding en weerbaarheid zijn van belang voor de brede inbedding van preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap;
- verbinding met de andere punten uit 'het zevenpuntenplan' waar mogelijk;
- samenwerking tussen kennisinstellingen, praktijk en gemeenten;
- een integraal aanbod van preventie, ondersteuning en zorg dat aansluit bij de doelgroep (maatwerk). Dit aanbod dient gebaseerd te zijn op wetenschappelijke kennis en praktijkkennis over wat goed werkt.

3.3 Doelgroepen

De (eind)doelgroepen van dit programma zijn:

- jongeren/ volwassenen met een hoog risico op een onbedoelde zwangerschap
- onbedoeld zwangeren (en hun partners)
- kwetsbare (jonge) ouders

Voor bovenstaande drie einddoelgroepen verdienen hoogrisicogroepen specifieke aandacht.

Hoogrisicogroepen zijn onder andere:

- leerlingen speciaal onderwijs;
- MBO studenten niveau 1 en 2;
- jongeren in residentiële jeugdhulp;
- cliënten van de LVB-sector;
- migranten, asielzoekers en statushouders;
- multiprobleemgezinnen, dak- en thuislozen.

- gemeenten;
- professionals en organisaties;

Gemeenten

Kennis uit het programma ondersteunt gemeenten om integraal beleid te ontwikkelen en maatwerk te bieden, afgestemd op de lokale situatie. Kennis wordt gemeentelijk of bovengemeentelijk/regionaal ontwikkeld, onderzocht en geïmplementeerd. Een belangrijk relevantiecriteria is dat aannemelijk gemaakt wordt dat de kennis - indien mogelijk - landelijke inzichten kan bieden. Het programma richt zich zowel op grootstedelijke als kleinere gemeenten of samenwerkingsverbanden tussen gemeenten. Er wordt naar gestreefd dat gemeenten of samenwerkingsverbanden van gemeenten de regierol pakken om de totstandkoming van een integrale aanpak van preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en/of kwetsbaar (jong) ouderschap te bewerkstelligen. Dit sluit aan bij de rol van gemeenten in de diverse wetten waarvoor zij verantwoordelijk zijn.

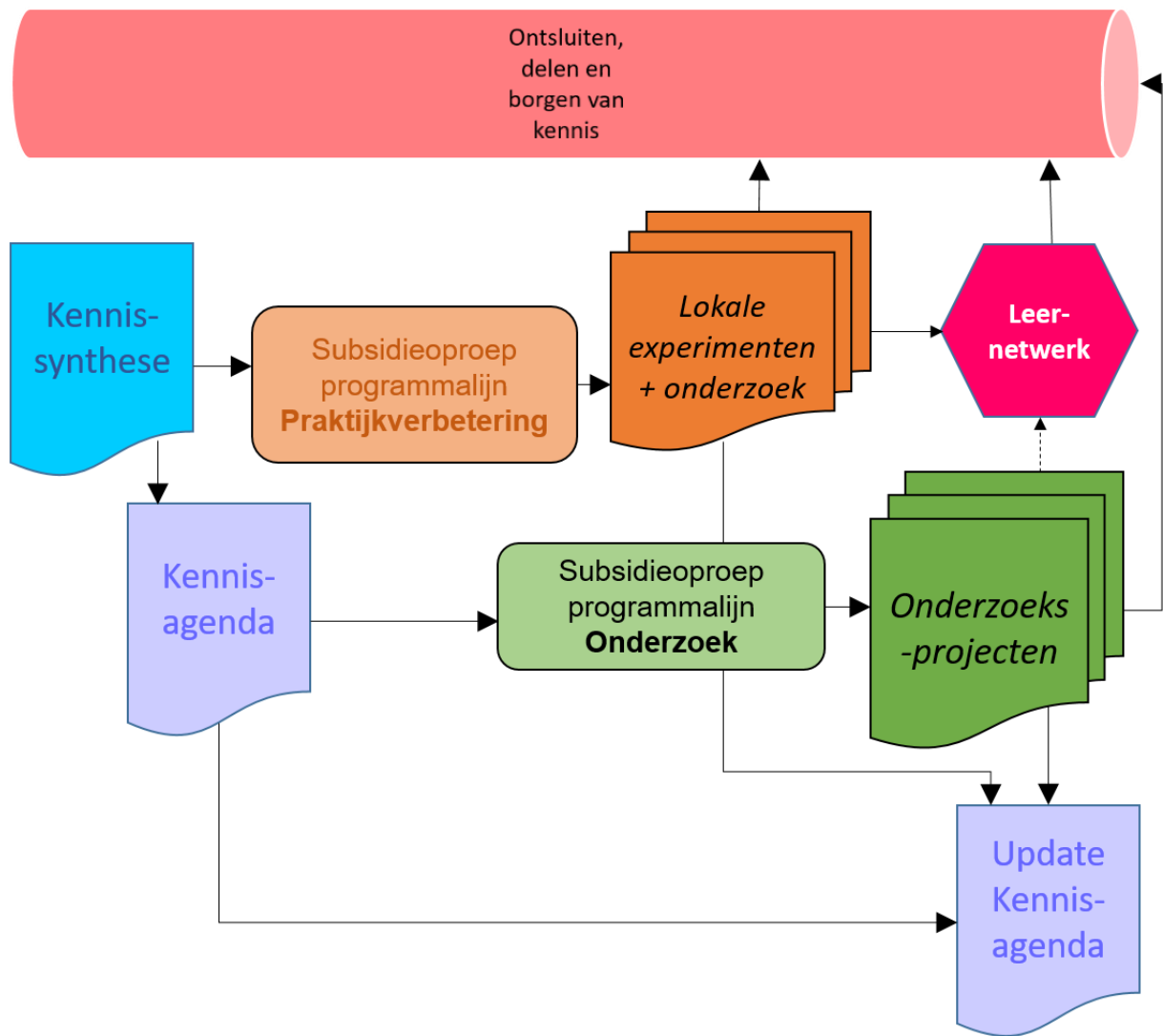
Professionals en organisaties

Het programma geeft professionals en organisaties tools die met kennis onderbouwd zijn. Het gaat om de volgende sectoren: publieke gezondheid, sociaal domein, (eerstelijns) zorg en de verloskundige zorg en het onderwijs. Dus bijvoorbeeld professionals werkzaam bij een GGD, jeugd(gezondheids)zorg, gemeente, sociale wijkteams, (school)maatschappelijk werk, een huisartsenpraktijk, verloskundige praktijk, abortuskliniek, afdeling verloskunde van een ziekenhuis of kraamzorg.

3.4 Structuur van het programma

Om de doelstellingen te realiseren zijn een tweetal inhoudelijke programmalijnen geformuleerd: een programmalijn Praktijkverbetering en een programmalijn Onderzoek.

Het programma start met de uitvoering van een Kennissynthese voor preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap. De Kennissynthese is de basis voor de invulling van de programmalijn Praktijkverbetering. Daarnaast wordt uit de opbrengst van onder andere de Kennissynthese een Kennisagenda opgesteld. De Kennisagenda gaat vooraf aan de start van de uitvoering van de programmalijn Onderzoek. Praktijk en kennisinstituten ontmoeten elkaar regelmatig in een op te zetten Leernetwerk dat zich ten doel stelt kennis te ontsluiten, te delen en te borgen (zie figuur 1).

Figuur 1: Programmastructuur

4. Inhoud van het programma

Zoals in hoofdstuk 3 genoemd bestaat het programma uit twee programmalijnen:

1. Programmalijn Praktijkverbetering;
2. Programmalijn Onderzoek.

In paragraaf 4.2 en 4.3 zijn de programmalijnen verder uitgewerkt.

Naast de programmalijnen worden er activiteiten uitgevoerd in het kader van kennisinventarisatie en het ontsluiten, delen en borgen van bestaande en te ontwikkelen kennis:

- het uitvoeren van een Kennissynthese;
- het opstellen van een Kennisagenda die wordt geactualiseerd en waaraan uitvoering wordt gegeven;
- het opzetten van een Leernetwerk.

In paragraaf 4.1 zijn deze activiteiten verder uitgewerkt.

4.1 Activiteiten in het kader van kennisinventarisatie en borging

Kennissynthese

De Kennissynthese is een inventarisatie van a) bestaande kennis en het benoemen van lacunes en b) goede praktijkvoorbeelden voor de thema's van de programmalijnen: preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap. Hierbij is 'het zevenpuntenplan' het kader. De Kennissynthese – uitgevoerd voorjaar 2019 – wordt benut voor het vormgeven van de inhoud van de Kennisagenda voor de programmalijn Onderzoek en de thema's die in de programmalijn Praktijkverbetering hoger scoren op relevantie. De bijeengebrachte goede praktijkvoorbeelden vormen input voor de plannen ter verbetering van de lokale praktijk, vormgegeven in een interactief, 'doorklikbaar' document.

Kennisagenda

De Kennisagenda komt voort uit de Kennissynthese. De agenda beschrijft de kennisvragen, kennishiaten en een prioritering met betrekking tot onderzoek en innovatie in preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap - met specifieke aandacht voor onder andere de eerder genoemde hoogrisicogroepen. De Kennisagenda wordt aangevuld vanuit andere bronnen zoals de conferentie najaar 2019 van het Ministerie van VWS, gesprekken in het veld, andere relevante actieplannen en beleidsvragen. Het programma geeft uitvoering aan de agenda en actualiseert de agenda. De Kennisagenda vormt de basis voor de programmalijn Onderzoek en geeft thema's aan die in de programmalijn praktijkverbetering hoger scoren op relevantie.

Leernetwerk en borging kennis

Er wordt een Leernetwerk opgezet waarin praktijk en kennisinstututen samenwerken om te zorgen dat kennis wordt ontsloten, gedeeld en geborgd. Het doel hiervan is de effectiviteit en het bereik van de resultaten uit het onderzoek te versterken en inzetten op het vergroten van de onderlinge samenhang tussen de projecten. Professionals uit praktijk en kennisinstututen ontmoeten elkaar regelmatig in het Leernetwerk. Het programma voorziet in financiële ondersteuning van dit Leernetwerk. De gehonoreerde projecten in de programmalijn Praktijkverbetering nemen hieraan deel. Het Leernetwerk begint zo vroeg mogelijk bij de start van de praktijkverbetering in de regio's. Indien nuttig en passend sluiten ook de projectleiders van de gehonoreerde projecten uit de programmalijn Onderzoek aan.

4.2 Programmalijn Praktijkverbetering

De programmalijn Praktijkverbetering bevat de beide thema's van het programma namelijk: preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap met specifieke aandacht voor onder andere de eerder genoemde hoogrisicogroepen. Het doel van deze programmalijn is de praktijk te verbeteren door deze te ondersteunen met kennis en praktijkgericht onderzoek.

Binnen de programmalijn kunnen subsidieaanvragen worden ingediend voor experimenten ter verbetering van de lokale praktijk begeleid met praktijkgericht onderzoek.

Binnen deze programmalijn is ruimte voor de uitvoering van initiatieven of experimenten ter verbetering op lokaal niveau (dit kan een gemeente zijn of een samenwerking van enkele gemeenten). Een analyse van de ervaren en aanwezige problematiek ligt aan de basis van de gemeentelijke verbeterplannen. In de ene gemeente zal het gaan om minderjarige ouders, in de andere wellicht om jonge asielzoekers, multiprobleemgezinnen, leerlingen in het praktijkonderwijs of volwassen vrouwen met een verstandelijke beperking. De initiatieven en experimenten laten zich begeleiden met praktijkgericht onderzoek en participeren in het Leernetwerk.

In de verbeterplannen wordt zoveel als mogelijk gebruik gemaakt van beschikbare kennis en goede praktijkvoorbeelden zoals verzameld onder andere in de Kennissynthese. Situaties waarin het goed gaat kunnen inzicht geven in beschermende factoren en randvoorwaarden en komen daarom ook in aanmerking voor (door)ontwikkeling. De lokale behoefte is het uitgangspunt, maar projecten die zich richten op kennislacunes die uit de Kennissynthese naar voren zijn gekomen hebben een pré.

Gemeenten, praktijk en onderzoekers kunnen gezamenlijk subsidieaanvragen indienen.

Reguliere uitvoeringskosten van preventie, ondersteuning en zorg worden niet uit het ZonMw-programma gefinancierd.

4.3 Programmalijn Onderzoek

Het doel van de programmalijn Onderzoek is: kennis ontwikkelen op thema's en onderzoeksvragen die in de Kennisagenda opgenomen zijn. De Kennisagenda geeft daarmee richting aan de concretere invulling van deze programmalijn en bevat kennisvragen, kennishiaten en bijbehorende prioritering, die in deze programmalijn opgepakt kunnen worden.

Binnen de programmalijn kunnen subsidieaanvragen worden ingediend voor bijvoorbeeld het uitvoeren van onderzoek naar interventies, innovatieve methoden gericht op preventie, ondersteuning en zorg of de achtergrond van de problematiek van onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap. De programmalijn Onderzoek kan alle onderdelen uit 'het zevenpuntenplan' bestrijken waar zich kennisvragen voordoen.

Onderzoekers kunnen in samenwerking met relevante partijen uit de praktijk subsidieaanvragen indienen.

4.4 Onderscheid tussen de twee programmalijnen

In de programmalijn Praktijkverbetering ligt de focus op de verbetering van de lokale praktijk met behulp van kennis en praktijkgericht onderzoek. In de programmalijn Onderzoek ligt de focus op het uitvoeren van onderzoek waardoor meer kennis en inzicht ontstaat.

5. Management en organisatie

5.1 Commissie

Voor de uitvoering van het programma stelt het bestuur van ZonMw een onafhankelijke commissie in. De leden moeten gezamenlijk kennis en ervaring hebben van praktijk, (praktijkgericht) onderzoek en beleid, op het terrein van preventie van en zorg en ondersteuning bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap. Verder moet het perspectief van en aandacht voor diversiteit voldoende gewaarborgd zijn. Waarnemers van het ministerie worden uitgenodigd voor de vergaderingen van de commissies.

De commissie adviseert ZonMw over de hoofdlijnen van het programma, het opstellen van de subsidieoproepen, de honorering van subsidieaanvragen en de monitoring van de projectvoortgang. De leden functioneren op persoonlijke titel. Bij de samenstelling wordt rekening gehouden met de Code Omgaan met persoonlijke belangen van ZonMw en NWO.

ZonMw vindt het van belang dat ook ervaringsdeskundige(n) met onbedoelde zwangerschap en met kwetsbaar (jong) ouderschap in het programma een rol hebben. Dit wordt nog verder uitgewerkt met de commissie.

Het Cluster Preventie van ZonMw ondersteunt de commissie. Afstemming vindt plaats met de andere programma's in dit cluster (Zwangerschap en geboorte; onderdeel Gezonde School van het Preventieprogramma) en met de programma's van het Cluster Jeugd.

5.2 Beoordelingskader en subsidieoproepen

Voor dit programma maakt ZonMw in principe gebruik van de standaardprocedures van ZonMw voor het indienen en beoordelen van projectvoorstellen (te vinden op www.zonmw.nl). Daarnaast worden er bij elke subsidieronde voorwaarden benoemd in de subsidieoproep. De beoordelingscriteria worden gebaseerd op de uitgangspunten zoals beschreven in hoofdstuk 3 en op de inhoud van het programma zoals beschreven in hoofdstuk 4 en worden in de subsidieoproepen nader beschreven. De tekst van de subsidieoproep is leidend.

Binnen de beoordelingsprocedure is expliciet aandacht voor het perspectief van groepen met een hoog risico op een onbedoelde zwangerschap, de onbedoeld zwangeren (en hun partners) en kwetsbare (jonge) ouders.

Het programma streeft naar een evenwichtige spreiding over het land, omvang van de gemeenten en hoogrisicogroepen.

Naast de inhoudelijke beoordeling worden de ingediende projectvoorstellen tevens beoordeeld op (het risico op) staatssteun.

5.3 Voortgangsbewaking

De gehonoreerde projecten leveren op enig moment tussen start en afronding (een) voortgangsrapportage(s) aan. Projectbezoeken zijn een optie.

De verdere concretisering van het programma vindt plaats met programmacommissie, relevante stakeholders en op basis van ervaringen met subsidierondes en signalen die ZonMw bereiken. ZonMw overlegt met de waarnemers van VWS over voorstellen voor verdere invulling van het programma. In de jaarplannen wordt de verdere invulling ter goedkeuring voorgelegd. Tevens rapporteert ZonMw schriftelijk in het voortgangs- en jaarverslag. Het programma wordt in 2025 afgerond met een eindevaluatie.

5.4 Communicatie

Het programma is gericht op kennisontwikkeling en -benutting om de praktijk te helpen met verbeteren. Het programma stimuleert met het Leernetwerk de onderlinge kennisuitwisseling en het

opnemen van kennis en methoden, interventies of aanpakken in daartoe geschikte vindplaatsen (borging van kennis).
Gedurende de looptijd van het programma worden (tussentijdse) resultaten zichtbaar gemaakt en verspreid. We doen dit samen met (kennis)partners, op de VWS conferenties en via ZonMw-communicatiekanalen.

6. Begroting en planning

6.1 Begroting

Het programma heeft een budget van € 15 mln.

Begroting	
Programmaonderdeel	Budgetverdeling
Programmalijnen Praktijkverbetering en Onderzoek	10
Ontsluiten, delen en borgen van kennis (Leernetwerk, communicatie en evaluatie)	2,5
Commissiekosten (Vacatiegelden, reiskosten), zaalhuur	0,25
ZonMw-bureau	2,25

Een gedetailleerde begroting met verplichtingen, liquiditeiten en bevoorschotting is beschikbaar voor de opdrachtgever.

De Kennissynthese is begin 2019 gefinancierd uit het budget dat ZonMw voor de programmavoorbereiding heeft ontvangen van VWS.

6.2 Planning programmalijnen

De subsidietoekenningen binnen de twee programmalijnen vinden plaats in 2020.

Programmalijn Praktijkverbetering

In 2019 wordt voor de programmalijn Praktijkverbetering één subsidieronde georganiseerd voorafgegaan door een informatiebijeenkomst voor potentiële indieners. De verbeterprojecten starten in 2020 en hebben een looptijd van maximaal vier jaar.

Het Leernetwerk zoals beschreven in paragraaf 4.1 zal parallel hieraan ontwikkeld worden in afstemming met veldpartijen.

Programmalijn Onderzoek

Eind 2019, als de Kennisagenda aangevuld is met de resultaten van de conferentie die VWS najaar 2019 organiseert, publiceert ZonMw de subsidieoproep voor de programmalijn Onderzoek. Honorering van de aanvragen vindt eind 2020 plaats. De onderzoeksprojecten starten in 2021. Er wordt gestreefd naar een mix van korter lopende projecten met snel resultaat en een aantal langer lopende onderzoeken tot maximaal vier jaar.

Hieronder een weergave van de tijdplanning van de verschillende onderdelen van het programma.

2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Kennisynthese						
Subsidieoproep programmalijn Praktijkverbetering	Start lokale experimenten + onderzoek	Uitvoering lokale experimenten + onderzoek	Uitvoering lokale experimenten + onderzoek	Uitvoering lokale experimenten + onderzoek	Afronding lokale experimenten + onderzoek	
Kennisagenda						Update Kennisagenda
Subsidieoproep programmalijn Onderzoek		Start Onderzoeksprojecten	Uitvoering onderzoeksprojecten	Uitvoering en afronding onderzoeksprojecten	Uitvoering en afronding onderzoeksprojecten	Afronding onderzoeksprojecten
	Start Leernetwerk	Leernetwerk	Leernetwerk	Leernetwerk	Leernetwerk	Leernetwerk
Ontsluiten, delen en borgen van kennis	Ontsluiten, delen en borgen van kennis	Ontsluiten, delen en borgen van kennis	Ontsluiten, delen en borgen van kennis	Ontsluiten, delen en borgen van kennis	Ontsluiten, delen en borgen van kennis	Ontsluiten, delen en borgen van kennis

Bijlagen

1. Opdrachtbrief voor het ontwikkelen van het programma d.d. 15 oktober 2018
2. Inzichten uit veldraadpleging
3. Goedkeuringsbrief van het ministerie van VWS d.d. 17 juni 2019
4. Lijst van geraadpleegde literatuur

Bijlage 1: Opdrachtbrief voor het ontwikkelen van het programma

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

ZonMw
T.a.v. Henk J. Smid
Postbus 93245
2509 AE Den Haag

**Directie Publieke
Gezondheid**
Crisisbeheersing en
Infectieziekten

Bezoekadres:
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11
F 070 340 78 34

www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij
N. Schell
Medewerker

T 070-3405420
n.schell@minvws.nl

Kenmerk
1428331-182269-PG

Uw brief

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de datum
en het kenmerk van deze
brief.*

Datum **15 OKT. 2018**
Betreft Opdracht programmavoorstel preventie en ondersteuning
onbedoelde (tiener) zwangerschappen

Geachte heer Smid,

Op 30 augustus jongstleden hebben mijn collega's Alice van Gent en Nicole Schell met uw collega, Karin van Gorp, gesproken in het kader van de opdracht die wij ZonMw voornemens zijn te geven op het thema preventie en ondersteuning onbedoelde (tiener) zwangerschappen. In dit gesprek is het zevenpuntenplan 'Onbedoelde (tiener) zwangerschappen' dat op dat moment nog in wording was, besproken.

Inmiddels is dit zevenpuntenplan op 11 september jongstleden naar de Tweede Kamer gezonden met een begeleidende brief. Deze stukken heb ik als bijlage bij deze brief gevoegd. Ik wil u vragen om de drie punten die genoemd worden in het zevenpuntenplan en die betrekking hebben op ZonMW, namelijk a) groepen met een hoog risico b) beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap en het c) kennisprogramma, op te pakken en uit te werken. Het volgende is opgenomen in het zevenpuntenplan:

1. Groepen met een hoog risico (punt 2 uit het 7-stappenplan)

De meest kwetsbare groepen verdienen intensievere aandacht. Bestaande preventieve interventies behoeven doorontwikkeling en duurzame anticonceptiemethoden worden nog weinig gebruikt. We richten ons op o.a. de volgende doelgroepen:

- Leerlingen van het (voortgezet) speciaal onderwijs
- Studenten van het mbo, niveau 1 en 2
- Jongeren in de gesloten en open residentiële jeugdhulp
- Cliënten van de LVB-sector
- Migranten, asielzoekers en statushouders
- Multiprobleemgezinnen, dak- en thuislozen

Gemeenten geven niet altijd prioriteit aan dit thema en professionals die de hoogrisicogroepen bereiken, ervaren drempels en hebben onvoldoende vaardigheden om seksualiteit, anticonceptie en een eventuele kinderwens bespreekbaar te maken. Scholen vormen een belangrijke setting, mede omdat scholen tevens een platform zijn waarlangs gemeentelijk preventiebeleid gericht op kwetsbare jeugd succesvol kan worden. Ook het

samenwerking tussen scholen, onderwijsinstellingen en gemeenten is van belang.

We vragen ZonMw een verbeterprogramma te starten gericht op de preventie van onbedoelde zwangerschappen, met name ten aanzien van deze hoogrisicogroepen. Daarbij gaat het zowel om het ontwikkelen van verbeterde, meer toegesneden preventieve interventies als de verbetering van de implementatie in de diverse sectoren. Van de veldpartijen verwachten wij dat zij hun opgedane ervaring en deskundigheid op het terrein van preventie, ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap borgen en beschikbaar stellen.

We vragen ZonMw ook om een kennissynthese uit te voeren rondom dit thema, goede praktijkvoorbeelden te verzamelen en lacunes in beeld te brengen, gebruik makend van de kennis die de vijf samenwerkende veldpartijen reeds verzameld hebben. De ontsluiting van de kennis en hoe dit praktisch uitvoerbaar te maken, is een van de taken die hierin bij ZonMw wordt belegd.

We vragen ZonMw nog dit jaar met steun vanuit genoemde veldpartijen een voorstel uit te werken rondom preventie, ondersteuning en zorg. Indien nodig worden ook andere relevante partijen, zoals gemeenten, betrokken.

**Directoraat Generaal
Volksgezondheid**
Publieke Gezondheid
Crisisbeheersing en
Infectieziekten

Kenmerk
1428331-182269-PG

2. Beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap (punt 5 uit het 7-stappenplan)

Bij de groep tieners en twintigers die een kind krijgen, komen vaak veel problemen samen. Te denken valt aan problemen met huisvesting, inkomen, onderwijs, kinderopvang en werk. Deze zeer jong kwetsbare ouders hebben soms intensieve begeleiding nodig, zowel tijdens de zwangerschap als na de geboorte van hun kind. Deze begeleiding dient geïntegreerd te zijn met meer praktische hulp bij huisvesting, inkomen, schulden, onderwijs, kinderopvang en werk. Gemeenten hebben met de Jeugdwet, de Wmo en de Participatiewet veel mogelijkheden om maatwerk te bieden bij kwetsbaar ouderschap. Uit de praktijk blijkt dat dit nog in onvoldoende mate gebeurt omdat gemeenten soms onvoldoende theoretische en praktische kennis hebben om te voorzien in goede begeleiding van deze jonge ouders. Daarom gaan we gemeenten ondersteunen bij de begeleiding van deze zeer jong kwetsbare ouders. We vragen ZonMw een programma te ontwikkelen om kennis over (zeer) jong ouderschap in beeld te brengen en uit te breiden. Hierbij ontwikkelt ZonMw op basis van transformatieagenda van JOOZ een programmaliijn, waarin zij de bestaande kennis en informatie over (zeer) jong ouderschap inventariseren en verbreden. In dit programma zal ook ruimte zijn voor veldpartijen om via experimenten samen met een aantal gemeenten ervaring op te doen met een geïntegreerde aanpak rondom (zeer) jong ouderschap. Dit wordt verder opgepakt onder het programma *Kansrijke Start*.

3. Kennisprogramma (punt 6 uit het 7-stappenplan)

Op de integrale lijn van preventie, ondersteuning en zorg, zijn er nog veel vragen wie waarom de grootste risico's loopt en hoe groepen het best bereikt kunnen worden. Kennisontwikkeling op dit thema is cruciaal en elk onderdeel van dit plan brengt onderzoeksvragen met zich mee.

In de komende jaren wordt de kennisinfrastructuur verbeterd en kennisdeling gestimuleerd voor diverse professionals die te maken krijgen met onbedoeld zwangere meisjes en vrouwen, zoals: huisartsen, abortusartsen, (abortus)verpleegkundigen, verloskundigen, gynaecologen en medewerkers in regionale jeugd-, wijk- en buurtteams, zorg(advies)teams op scholen en onderwijsinstellingen, (groeps) leerkrachten en docenten, ambtenaren, medewerkers van woningbouwcorporaties et cetera. Van belang is dat door ketensamenwerking, het ontwikkelen, ontsluiten en borgen van kennis wordt geoptimaliseerd.

**Directoraat Generaal
Volksgezondheid**
Publieke Gezondheid
Crisisbeheersing en
Infectieziekten

Kenmerk

1428331-182269-PG

Om het aanbod van preventie, ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap te versterken zal een kennisontwikkelingsagenda opgesteld worden. We vragen ZonMw om dit in gezamenlijkheid met de andere thema's van dit zevenpuntenplan op te nemen. De kwaliteit van het aanbod en van de aanbieders is hierbij een belangrijke focus.

In 2019 en aan het eind van de kabinetsperiode organiseert het ministerie van VWS, samen met de veldpartijen, een conferentie over het thema onbedoelde zwangerschappen voor zorgaanbieders, scholen en andere professionals. Op deze werkconferentie wordt de voortgang in kaart gebracht, worden goede praktijkvoorbeelden uitgewisseld en wordt zo nodig de agenda aangevuld.

Ik stel – conform met u is afgesproken – in 2018 € 100.000 beschikbaar. Ik zal het uitgaven- en het verplichtingenplafond verhogen en u ontvangt hierover een aanvullend schrijven op mijn brief d.d. 21 december 2017, kenmerk 1262869-170704-PG, inzake de Goedkeuring programma's en begroting 2018. Tevens zijn de werkafspraken planning & control VWS, NWO en ZonMw van toepassing.

Dit budget is beschikbaar om samen met veldpartijen de kennissynthese genoemd bij punt 1 te maken en daarmee een start te maken met de kennisontwikkelingsagenda bij punt 3 en om met deze partijen te bekijken hoe de drie genoemde thema's uitgewerkt kunnen worden en welke acties hiervoor gedaan kunnen worden via een ZonMw-programma Onbedoelde Zwangerschappen & Kwetsbaar en jong Ouderschap.

Ik verwacht dat in ieder geval Siriz, GGD GHOR Nederland, Fiom, Rutgers, de Gezonde School en JOOZ hierbij betrokken worden. Eventueel kunt u andere veldpartijen betrekken indien nodig en wenselijk.

Ik vraag u dit programmavoorstel in afstemming met de eerder genoemde medewerkers van de directie PG op te stellen.

Voor de jaren 2019, 2020 en 2021 is in totaal € 5 miljoen per jaar beschikbaar, waarvan € 1,5 miljoen is bedoeld voor beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap. € 2,75 miljoen is bedoeld voor het verbeterprogramma groepen met een hoog risico en start van het kennisprogramma. Voor de programmakosten ZonMw is verder € 750.000 beschikbaar.

Pagina 3 van 4

Graag ontvangen wij eind 2018 uw programmavoorstel voor de bovengenoemde thema's voorzien van een begroting en liquiditeitsprognose onderverdeeld naar de drie thema's en specificatie van de programmakosten.

Ik vertrouw erop u hierbij voldoende geïnformeerd te hebben.

Met vriendelijke groet,

De directeur-generaal Volksgezondheid,

mw. drs. A. Berg

**Directoraat Generaal
Volksgezondheid**
Publieke Gezondheid
Crisisbeheersing en
Infectieziekten

Kenmerk
1428331-182269-PG

Bijlage 2: Inzichten uit veldraadpleging

Met zes partijen⁹ zijn in november en december 2018 gesprekken gevoerd om beter zicht te krijgen op het onderwerp en afbakening als ook de relevante vraagstukken rond kennisontwikkeling. Daarnaast dienden de gesprekken om ideeën te verzamelen voor de richting waarin verbetering gezocht kan worden en om concrete acties voor kennisontwikkeling en praktijkverbetering te bespreken.

Hieronder staan de verkregen inzichten met betrekking tot de afbakening en definities over de onderwerpen onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap.

Onbedoelde zwangerschap

Bij onbedoelde zwangerschap ligt de nadruk op het voorkómen daarvan bij hoogrisicogroepen zoals genoemd in 'het zevenpuntenplan'.

'Onbedoeld' is een breed gedragen term. Een eenduidige omschrijving van onbedoelde zwangerschap is niet te geven. Uit de veldraadpleging blijkt echter eenzelfde idee over de strekking van het begrip alsmede over het fluïde karakter ervan. De geraadpleegde partijen omschreven het begrip als volgt: onbedoeld kan daadwerkelijk 'niet bedoeld' betekenen maar onbedoeld kan ook een latent of ambivalent verlangen naar een kindje inhouden waardoor inadequaat is omgegaan met anticonceptie. Tijdens de zwangerschap kan onbedoeld overgaan in gewenst of ongewenst. Een gewenste of ongewenste zwangerschap impliceert een keuze of besluit en is daarmee van een geheel andere orde dan onbedoeld zwanger zijn. Onbedoeld, ongepland, onverwacht duiden alle drie op een gebeurtenis waar geen weldoordacht proces met weging van 'voors' en 'tegens' aan voorafgegaan is en waar iedereen zich een voorstelling van maken kan.

Kwetsbaar

Kwetsbaar duidt op de cumulatie van risico's. Bijvoorbeeld slechte of onvoldoende huisvesting, schuldenproblematiek, gebrek aan sociale steun, onveilige of ongelijkwaardige relatie, beperkte gezondheidsvaardigheden, geen verblijfsvergunning in het geval van vluchtelingen of asielzoekers, een verstandelijke of psychische beperking, familiegeschiedenis. Hierdoor ontstaat een zorgelijke situatie voor jongeren/volwassenen met een hoog risico op een onbedoelde zwangerschap of aanstaande (jonge) ouders en hun (ongeboren) kind. Kwetsbare zwangeren hebben een verhoogde kans op perinatale sterfte en morbiditeit. Nauwelijks tot geen sociaal netwerk, het weigeren van hulp, armoede en permanente stress vormen de grootste risico's. Ook kunnen ouders of het sociale netwerk van de (aanstaande) moeder en vader de situatie problematisch vinden en/of onvoldoende in staat zijn om hulp te bieden.

Gedifferentieerd, evidence based en practicebased, aanbod

Alle partijen met wie gesproken is erkennen dat het onderwerp van dit programma – en het bredere onderwerp van kinderwens, zwangerschap, keuze maken, seksuele vorming, anticonceptie - sterk tot het privé domein hoort en verbonden is met individuele opvattingen, levensbeschouwing en culturele achtergrond. De pluriformiteit van de samenleving en de aanwezigheid van allerlei verschillende doelgroepen nopen tot een gedifferentieerd aanbod van preventie, hulp en ondersteuning. Dit aanbod zal met het oog op bereik van de doelgroep en de effectiviteit goed moeten aansluiten bij de kenmerken van de doelgroep. Dat dit aanbod gestoeld moet worden op deugdelijk wetenschappelijk onderzoek wordt door geen enkele partij betwist. Professionals zullen vervolgens een balans vinden tussen wetenschappelijke kennis, behoeften en vragen van cliënten (en hun omgeving) en hun persoonlijke opvattingen. Van hen en hun organisaties worden openheid en transparantie verwacht over de visie van waaruit zij werken.

Geen leeftijdsgrenzen

Partijen vinden dat de problematiek over leeftijdsgrenzen heengaat. De kwetsbaarheid staat voorop. Een onbedoelde zwangerschap komt niet alleen bij tieners voor en een tienerzwangerschap is niet altijd problematisch. Jong ouderschap hoeft niet per se ook kwetsbaar ouderschap te zijn en ouders die al wat ouder zijn kunnen wel degelijk kwetsbaar zijn. Veel jonge (aanstaande) ouders die er bewust voor kiezen kunnen de verantwoordelijkheid dragen. Ook jonge moeders die opgevangen worden door hun familie redden het vaak¹⁰. Daarom gaat het in dit ZonMw programma over onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap.

⁹ Fiom, Rutgers, Siriz, JOOZ (Jong ouderschap onbedoeld zwanger), GGD GHOR Nederland en de Gezonde School.

¹⁰ Tienerouders over hulp aan jonge moeders en vaders, Nederlands Jeugdinstituut (2014)

Leren van waar het goed gaat

Partijen roepen op tot voorzichtigheid omdat het onderwerp zich snel leent voor een kijken door de eigen bril. Omdat het vaak ook goed gaat, is het belangrijk de neiging tot problematiseren te onderkennen en ook te kijken in welke situatie het goed gaat, wat beschermende factoren zijn en om daarvan te leren.

Laag aantal tienerzwangerschappen en abortuscijfers

De partijen met wie gesproken is delen de analyse van de staatssecretaris in zijn brief d.d. 11 september 2018 aan de Tweede Kamer¹¹. Hij constateert onder andere in zijn brief dat mede dankzij initiatieven en organisaties, Nederland het goed doet. Het aantal tienerzwangerschappen daalt al jaren op rij en is nu 3 per 1000 meisjes van 15-20 jaar: 1.492 tienerzwangerschappen (2016)¹². Nederland heeft het laagste aantal tienerzwangerschappen van de EU-landen. Nederland behoort ook tot de landen met de laagste abortuscijfers ter wereld. In 2017 vonden er 30.523 zwangerschapsafbrekingen plaats. Bij twee derde van de behandelde vrouwen was dit de eerste zwangerschapsafbreking. Bijna een kwart had eerder één zwangerschapsafbreking ondergaan. Twaalf procent van de behandelde vrouwen had eerder twee of meer zwangerschapsafbrekingen gehad. Het aantal zwangerschapsafbrekingen bij tieners daalt en bedroeg 2.658 in 2017¹³. Circa 0,5-1% van de kinderen in Nederland wordt geboren in (zeer) kwetsbare gezinnen¹⁴.

Hoogrisicogroepen

Partijen bevestigen de beperkte omvang van de problematiek uitgedrukt in aantallen tienerzwangerschappen en abortuscijfers. Tegelijkertijd constateren zij dat blijvende alertheid en aandacht nodig is vanwege de ernst van de problematiek en elk jaar komt een cohort van 180.000 jongeren op de leeftijd dat zij seks en seksualiteit en relatievorming gaan verkennen. Ook de intergenerationele overdracht van problemen, onbedoelde zwangerschappen en geweld als belangrijke reden voor intensivering verdient aandacht. Het voorkomen van deze overdracht is nodig: doorbreek de cirkel van onbedoelde zwangerschappen en kwetsbaar ouderschap. Zij onderschrijven de noodzaak om te komen tot een verbetering van kwaliteit van de hulp door verbeterde preventieve aanpakken en implementatie van goede aanpakken. Zij geven aan dat de aandacht in het bijzonder dient uit te gaan naar kwetsbare, hoogrisicogroepen. Professionals missen vaak deskundigheid of ervaren belemmeringen als taal om een hulpverlenersrelatie aan te gaan met kwetsbare hoogrisicogroepen, bijvoorbeeld vluchtelingen of jongeren/mensen met verstandelijke beperkingen. Kennis over hoe deze groepen bereikt kunnen worden en over welke methoden en aanpak geschikt zijn of gemaakt kunnen worden is nog schaars; practice based kennis en ervaring worden nog weinig gedeeld. Kennis die er is bereikt de praktijk nog onvoldoende. Het beter voorkomen van onbedoelde zwangerschappen bij hoogrisicogroepen kan rekenen op steun en inspanningen van alle partijen.

Onderwijs

In de gesprekken is genoemd dat het onderwerp seksuele gezondheid en relatievorming niet onder de gangbare leefstijlthema's voor het onderwijs, zoals roken of alcohol, wordt geschaard. Seksuele vorming is opgenomen in de kerndoelen van het onderwijs; binnen de Gezonde School aanpak is er een thema Relaties en Seksualiteit en in het Loket Gezond Leven zijn interventies beschikbaar. Desalniettemin wordt er binnen het onderwijs maar beperkt aandacht aan het onderwerp gegeven. Seksuele gezondheid en relatievorming is nog onvoldoende geborgd binnen het hele onderwijsveld en mogelijk ervaren docenten drempels om seksuele gezondheid en relatievorming te bespreken. Voor een goede borging in het onderwijs wordt ten behoeve van structurele uitvoering van collectieve preventie een actieplan Onderwijs opgesteld door de stichting School en Veiligheid (SSV) en Gezonde School samen met een aantal veldpartijen.

¹¹ <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/09/11/kamerbrief-over-preventie-en-ondersteuning-onbedoelde-zwangerschappen>

¹² <https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/50/relatief-weinig-tienermoeders-in-nederland>

¹³ <https://www.igj.nl/documenten/rapporten/2019/02/07/jaarrapportage-wet-afbreking-zwangerschap-wafz-2017>

¹⁴ Mejdoubi, J., Heijkant S. van den, Struijff E., Leerdam F. van, Hira Sing R.A., Crijnen A. (2013) Risicofactoren voor kindermishandeling bij jonge hoogrisico zwangeren: design van het VoorZorgonderzoek, Tijdschrift voor Jeugdgezondheidszorg, 2, 26-31.

Inbedding in bredere thema's

Anticonceptiegebruik en daarmee preventie van onbedoelde zwangerschap of opeenvolgende onbedoelde zwangerschappen is nauw verbonden met openheid en bespreekbaarheid van seksualiteit en relatievorming, attitude, cultuur, levensbeschouwing en weerbaarheid. Inbedding van het onderwerp preventie van onbedoelde zwangerschap in deze bredere thema's vinden zij een meer kansrijke route dan een geïsoleerde aanpak waarbij de aandacht uitgaat naar anticonceptie en het gebruik daarvan met veronachtzaming van de context waarin dit al dan niet plaatsvindt. Verhoging van de bespreekbaarheid van seksuele relatievorming, anticonceptie en seks helpt mee aan de bevordering van een klimaat waarin een meer gerichte aanpak beter dan nu kan gedijen.

Maatwerk binnen een netwerk van preventie, hulp en ondersteuning

De Transformatieagenda Jong Ouderschap Onbedoeld Zwanger (JOOZ) noemt een aantal concrete actiepunten waarmee de positie van jonge, kwetsbare ouders verbeterd kan worden. Deze punten richten zich op ondersteuning, begeleiding en hulp, financiën, huisvesting, onderwijs en werk. Alle partijen vinden integrale samenwerking op lokaal niveau nodig voor adequate hulp en ondersteuning aan jonge of kwetsbare ouders. Het gaat om een netwerk van preventie (van herhaalde onbedoelde zwangerschappen) en hulp dat ondersteund wordt met kennis en goede voorbeelden vanuit landelijk werkende kennis- en ondersteuningsinstituten. Elke cliënt verkeert in unieke omstandigheden met beschermende factoren (bijvoorbeeld een goed sociaal netwerk of betrokken ouderparen) en complicerende factoren (bijvoorbeeld ontbreken van huisvesting, schulden). In de gesprekken komt naar voren dat maatwerk per cliënt de beste vorm van hulp en ondersteuning is. Dit maatwerk wordt geleverd door professionals die daarvoor toegerust zijn met bijvoorbeeld budget, flexibiliteit en moed; die een vertrouwensrelatie opbouwen en volhouden en die kunnen rekenen op facilitering en ondersteuning van de eigen organisatie.

Gemeenten

Gemeenten hebben met de Jeugdwet, Participatiewet en Wmo veel mogelijkheden in huis om hulp en ondersteuning te bieden. De partijen zien daarom voor gemeenten een centrale rol weggelegd om de integrale samenwerking in de vorm van netwerken op lokaal niveau te initiëren, stimuleren of faciliteren. Voor gemeenten speelt bij de verdeling van middelen de overweging mee dat het om kleine aantallen kwetsbare (jonge)moeders gaat, soms maar om een of enkele per jaar. Deze aantallen zijn te klein om tot een standaard of geprotocolleerde vorm van hulp en ondersteuning te komen die gemeenten kosteneffectief 'in de lucht' kunnen houden. Bovendien staat een standaard vorm van hulp op gespannen voet met het maatwerk dat nodig is. Omdat de casuïstiek wel ernstig kan zijn met meer problemen op verschillende levensgebieden of omdat het gaat om een zwangerschap in een multiprobleem of kansarm gezin is het belangrijk dat de gemeente alert is op onbedoelde zwangerschappen in dergelijke omstandigheden en dat zij in staat is haar vangnetrol adequaat en vooral ook snel in te vullen. Ook heeft de gemeente belang bij de preventie van intergenerationele overdracht van geweld en van uithuisplaatsing van kinderen en dat de cirkel van kwetsbaar ouderschap doorbroken wordt. De partijen erkennen dat er meerdere probleemeigenaren zijn. Zij zien voor gemeenten een belangrijke rol bij de opbouw van integrale netwerken. Deze rol kan ook door een samenwerkingsverband van gemeenten opgepakt worden.

Bijlage 3: Goedkeuringsbrief van het ministerie van VWS

Ministerie van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport

ZonMw
T.a.v. het bestuur
Postbus 93245
2509 AE DEN HAAG

**Directie Publieke
Gezondheid**
Crisisbeheersing en
Infectieziekten

Bezoekadres:
Parnassusplein 5
2511 VX Den Haag
T 070 340 79 11
F 070 340 78 34

www.rijksoverheid.nl

Inlichtingen bij
N. Schell
Medewerker

T 070-3405420
n.schell@minvws.nl

Kenmerk

1540057-191770-PG

Uw brief

*Correspondentie uitsluitend
richten aan het retouradres
met vermelding van de datum
en het kenmerk van deze
brief.*

Datum **17 JUNI 2019**
Betreft Goedkeuring programmavoorstel 'Onbedoelde
zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap'

Geacht bestuur,

Op 7 mei jongstleden stuurde u mij het programmavoorstel 'Onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap' (dossiernummer 50-55400-99, kenmerk 2019/1 1951/ZONMW). Tevens hebt u, conform mijn verzoek, een begroting en een liquiditeitsprognose voor de uitvoering van het programma toegevoegd.

Het programmavoorstel geeft een eerste uitvoering aan de punten twee (Groepen met een hoog risico), vijf (Beleidsoptimalisatie bij jong en kwetsbaar ouderschap) en zes (Kennisprogramma) uit het Zevenpuntenplan Onbedoelde Zwangerschappen en het programma Kansrijke Start en loopt tot en met 2025. Het programma stimuleert de (door)ontwikkeling, implementatie en borging van kennis ter verbetering van preventie van en ondersteuning en zorg bij onbedoelde zwangerschap en kwetsbaar (jong) ouderschap. Met speciale aandacht voor hoogrisicogroepen zoals onder andere: leerlingen van het (voortgezet) speciaal onderwijs; studenten van het mbo, niveau 1 en 2; jongeren in de gesloten en open residentiële jeugdhulp; cliënten van de LVB-sector; migranten, asielzoekers en statushouders; multiprobleemgezinnen, dak- en thuislozen.

Graag willen wij u enkele aandachtspunten meegeven voor het proces rondom dit programma:

- ZonMw is agendalid van de stuurgroep onbedoelde zwangerschappen en zal afhankelijk van de agenda ook deelnemen aan de stuurgroep.
- Het is belangrijk met enige regelmaat tussentijdse resultaten door te spreken, zodat ook de bewindspersonen op de juiste momenten geïnformeerd kunnen worden.
- De link met het stimuleringsplan onderwijs, dat ook één van de zeven punten uit het zevenpuntenplan onbedoelde zwangerschappen is, moet in het oog worden gehouden.
- Graag aansluiting houden bij de doelen van het landelijk actieprogramma Kansrijke Start is essentieel. Specifiek bij actielijn drie 'na de geboorte', waarbij een integrale aanpak op verschillende domeinen (zoals huisvesting, inkomen, onderwijs, kinderopvang en werk) om (zeer) jonge, kwetsbare ouders te begeleiden centraal staat.

Met inachtneming van bovenstaande aandachtspunten verleen ik hierbij mijn goedkeuring aan uw voorstel voor de inhoudelijke invulling van het programma.

Voor de uitvoering van het programma is € 15 miljoen beschikbaar. De jaarlijkse verdeling van de middelen is als volgt (conform uw liquiditeitsprognose):

2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
220.000	1.155.000	3.480.000	3.345.000	2.340.000	2.635.000	1.825.000

**Directoraat Generaal
Volksgezondheid**
Publieke Gezondheid
Crisisbeheersing en
Infectieziekten

Kenmerk
1540057-191770-PG

Verder verzoek ik u in de eerstvolgende (voortgangs-)rapportage dit programma zowel inhoudelijk als financieel op te nemen. Ik zal uw meerjarige uitgaven- en verplichtingenplafond verhogen voor dit programma. U ontvangt hierover een aanvullend schrijven op mijn brief van 14 december 2018, kenmerk 1448985-184281-BPZ, inzake de goedkeuring Jaarplan en begroting 2019. Tevens zijn de werkafspraken planning & control VWS, NWO en ZonMw van toepassing.

Uw contactpersoon voor dit programma is Nicole Schell.

Ik vertrouw erop u hierbij voldoende geïnformeerd te hebben.

Wij wensen u veel succes met de uitvoering van het programma. Wij kijken uit naar een prettige samenwerking.

Hoogachtend,

de minister van Volksgezondheid,
Welzijn en Sport,
namens deze,
de directeur-generaal Volksgezondheid,

mw. drs. A. Berg

Bijlage 4: Lijst van geraadpleegde literatuur

Onbedoelde (tiener)zwangerschappen. Een zevenstappenplan. Ministerie van Volksgezondheid Welzijn en Sport (2018). <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2018/09/11/onbedoelde-tienerzwangerschappen-een-zevenstappenplan>

Picavet, C., Zwangerschap en anticonceptie in Nederland. Tijdschrift voor Seksuologie 2012:36-2, 121-128.

Preventie, ondersteuning en zorg bij onbedoelde/ongewenste (tiener)zwangerschap. Plan van aanpak. 24 januari 2018, Fiom, GGD GHOR Nederland, JOOZ, Rutgers, Siriz.

Transformatieagenda Taskforce JOOZ 2018-2022.

<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2018/09/12/actieprogramma-kansrijke-start>

JOOZ staat voor 'Jong ouderschap onbedoeld zwanger'. Organisaties die deelnemen in JOOZ: Altra Onderwijs en Jeugdhulp; het Babyhuis; GGD Hollands Noorden; JSO; Leger des Heils; Moviera aanpak huiselijk geweld; Nederlands Centrum Jeugdgezondheid; Siriz; Timon dichterbij; Stichting Fiom; Nederlands Jeugdinstituut; VoorZorg; Gemeente Gouda; Blijfgroep Thuis in huiselijk geweld; MEE; ervaringsdeskundigen (<https://www.jooz.nu/over-jooz/>)

Kamerbrief d.d. 26 november 2018 'Commissiebrief Tweede Kamer inzake verzoek om reactie initiatiefnota van het lid Van der Staaij (SGP) ter verbetering van de ondersteuning aan onbedoeld zwangere vrouwen (34600)'.
<https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/11/26/kamerbrief-over-ondersteuning-aan-onbedoelde-zwangere-vrouwen>

https://www6.erasmusmc.nl/verloskunde_gynaecologie/Research/healthy-pregnancy-4all/

Tienerouders over hulp aan jonge moeders en vaders, Nederlands Jeugdinstituut (2014).

Kamerbrief d.d. 11 september 2018 'Plan preventie en ondersteuning onbedoelde (tiener) zwangerschappen'. <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2018/09/11/kamerbrief-over-preventie-en-ondersteuning-onbedoelde-zwangerschappen>

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2017/50/relatief-weinig-tienermoeders-in-nederland>

Jaarrapportage Wet Afbreking Zwangerschap (Wafz) 2017. Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd (IGJ) (2019). <https://www.igj.nl/documenten/rapporten/2019/02/07/jaarrapportage-wet-afbreking-zwangerschap-wafz-2017>

Mejdoubi, J., Heijkant S. van den, Struijff E., Leerdam F. van, Hira Sing R.A., Crijnen A. (2013) Risicofactoren voor kindermishandeling bij jonge hoogrisico zwangeren: design van het VoorZorgonderzoek, Tijdschrift voor Jeugdgezondheidszorg, 2, 26-31.

ZonMw stimuleert
gezondheidsonderzoek en
zorginnovatie

Laan van Nieuw Oost-Indië 334
2593 CE Den Haag
Postbus 93245
2509 AE Den Haag
Telefoon 070 349 51 11
info@zonmw.nl
www.zonmw.nl